

Др Андреја КАТАНЧЕВИЋ*

ПОВРЕДА ПОСЛОВНОГ УГЛЕДА У РИМСКОМ ПРАВУ

Осим бројних детаљно уређених правних односа, римско право није пропустило да регулише ни материју повреде части. Посебан деликт инјурије (*iniuria*) имао је за заштитни објект људску част. Међу различитим облицима на који је могао бити учињен, у казуистици римских правника се помињу и начини који вређају нечији пословни углед. Они су тема овог рада.

Резултати показују да су облици те специфичне увреде били везани или за лажно или неосновано покретање наплате у извршном поступку, активирање јемства или залогe, те неистиниту тврдњу да је неко роб, чиме би се имплицитно тврдило да је једно лице инсолвентно. Осим тога, деликт се могао учинити и изошењем неистина да је неко делинквент, било у судском поступку или ван њега. Стандард одговорности је био умишљај, а осуда је гласила на казну која се одређивала у сваком конкретном случају, узимањем у обзир међусобни однос и друштвени ранг учиниоца и оштећеног.

Примењени метододи су језичко, системско и историјско тумачење Гајевих и Јустинијанових Институција, као и фрагмената Јаволена, Гаја, Павла, Улпијана и Модестина, сачуваних у Дигестама.

Кључне речи: пословни углед, римско право, *iniuria*, *contumelia*, увреда

І Увод

Људско друштво је тек последњих век или два успело да достигне степен глобализације Рима с почетка нове ере. Сигурност и друштвена стабилност тог времена (оличена и у називу читавог историјског периода – *Pax Romana*), доскоро непревазиђена мрежа квалитетних и сигурних копнених и морских путева, различите потребе провинција и мегалопо-

лиса, довеле су до пораста занатства и трговине.¹Пољопривредни и занатски производи често велике уметничке вредности су путовали и хиљадама километара до својих купаца и потрошача. Тако је данас уобичајено да се у ископинама од пре два миленијума у Британији налази сиријско стакло или у Индији римски новац. Такав развој привреде захтевао је детаљно правно уређење. То је био главни подстицај за настанак дотад најразвијенијег правног система. Посебни и неименовани контракти, правила контрактне, деликтне и квазиделиктне одговорности за штету, одговорности за евикцију и физичке недостатке, додатни споразуми уз уговор о купопродаји, залога и јемство, стицање и заштита својине, орткрук, зајам, закуп, налог и многи други данас познати правни институти настали су за потребе античке привреде. Рецепција римског права се одвијала вековима управо из потребе регулације привредних односа и диктирана је динамиком развоја трговине и занатства.² На крају, већина норми стварног и облигационог права у модерним грађанским кодификацијама потиче из римског права.

Међутим, осим бројних детаљно уређених поменутих облигационих и стварноправних односа, римско право није пропустило да регулише ни материју повреде части. Штавише, чини се да су Римљани били осетљивији на повреду части од савременог човека. Посебан деликт инјурија (*iniuria*) имао је за заштитни објект не само људско тело већ и част.³Верује се

* Ванредни професор Правног факултета Универзитета у Београду

1 О римским занатлијама и трговцима Жан-Пол Морел, „Занатлија“, *Ликови старог Рима* (ур. Андреа Ђардина), Београд, 2006, 258-292 и Андреа Ђардина, „Трговац“, *Ликови старог Рима* (ур. Андреа Ђардина), Београд, 2006, 293-320.

2 Тако је рецепција у северној Италији почела пре скоро једног миленијума, а у модерној Србији тек пре нешто више од 170 година.

3 Hermann Ferdinand Hitzig, *Iniuria, Beiträge zur Geschichte der Iniuria im griechischen und römischen Recht*, München, 1899; Richard Maschke, *Die Persönlichkeitsrechte des römischen Iniuriensystems*, Breslau, 1903; Santi Di Paola, „La genesi storica del delitto di ‘Iniuria’“, *Annali del Seminario Giuridico Università di Catania*, Nr. I/1946-1947, 268-294; Giuseppe Lavaggi, „Iniuria e obligatio ex delicto“, *Studia et documenta historiae et iuris*, Nr. 15/1948, 141-198; Ulrich von Lübtow, „Zum römischen Injurienrecht“, *Labeo* Nr.15/1969, 131-167; Fritz Raber, *Grundlagen klassischer Injurienansprüche*, Wien Köln Graz, 1969; Roland Wittmann, „Die Entwicklungslinien der klassischen Injurienklage“, *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: Romanistische Abteilung*, Nr. 91/1974, 285-359; Joseph Plescia, „The development of iniuria“, *Labeo*, Nr. 23/1977, 271-289; Elemér Pólay, *Iniuria Types in Roman Law*, Budapest, 1986; Matthias Hagemann, *Iniuria von den XII-Tafeln bis zur Justinianischen Kodifikation*, Köln Weimer Wien, 1998; Огњен Вујовић, „Корени деликата iniuria и convicium“, *Анали Правног факултета у Београду*, бр. 2/2010, 260-280; Андреја Катанчевић, „О пореклу врста деликата“, *Анали Правног факултета у Београду*, бр. 1/2011, 413-419; Огњен Вујовић, „Инјурија као деликт“, *Анали Правног*

да је тај институт постојао и пре Закона дванаест таблица, иако му је у најранијој римској кодификацији посвећено најмање три одредбе осме таблице. Сви каснији извори права у старом Риму нису пропустили да том деликту нешто додају или нешто промене у његовом режиму. Тиме су се бавили и републикански закони, сенатске одлуке, преторски едикти, класични јуриспруденти и конституције императора. Деликт који је почео свој развој као приватноправни, од прелаза старе у нову еру наставио је да се развија и као кривично дело. Међу различитим облицима на који је могао бити учињен, у казуистици римских правника се помињу и начини који вређају нечији пословни углед. Ни ту тему римско право није прећутало нити пропустило да уреди. Њом се бави овај рад.

II Облици

У делима римских класичних правника је право разрађивано на стварним или замишљеним случајевима. Полазило се од често шкртих републиканских норми, које су надограђиване углавном логичким аргументима и разлозима правичности и корисности. Међу разматраним случајевима нашло се неколико који су у вези са темом рада.

1. Наплата дуга

Гај, чувени римски професор права из другог века н. е. у најпознатнијем правном уџбенику свих времена⁴ каже:

*Institutiones Gaii 3.220: Iniuria autem committitur non solum, cum quis pugno puta aut fuste percussus uel etiam uerberatus erit, sed etiam si cui conuicium factum fuerit, siue quis bona alicuius quasi debitoris sciens eum nihil sibi debere proscripserit siue quis ad infamiam alicuius libellum aut carmen scripserit siue quis matrem familias aut praetextatum adsectatus fuerit et denique aliis pluribus modis.*⁵

факултета у Београду, бр. 2/2011, 360-380. Детаљнија библиографија Андреја Катанчевић, „Ослобођење од одговорности за инјурију“, *Зборник радова Правног факултета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици*, Косовска Митровица, 2018, 99, фн. 3.

4 О Гају и његовом уџбенику Обрад Станојевић, *Gaius Noster*, Београд, 2010.

5 <http://www.thelatinlibrary.com/gaius3.html>, 7.6.2019. („Инјурија се може извршити не само ударцем нпр. песнице, батине или бича, него и ако неко довикује погрдне речи или ако неко узме добра тобожњег дужника да би их продао за дуг, а зна да му овај ништа не дугује, или када неко, да би нашкодио части некога напише писмо или спева погрдну песму, или када неко упорно прати мајку породице или младића [девојку] који носи претексту и на различите друге начине.“ Обрад Станојевић, *Гај Институције*, Београд, 2009, 279.).

На почетку свог излагања о том деликту, Гај наводи да се инјурија може извршити не само тако што се други удари, довикују му се погрдне речи, недолично прати на јавном месту или напише о њему погрдна песма, већ и тако што му се као тобожњем дужнику одузму ствари да би се продале за непостојећи дуг. У Гајево време би се ствари од дужника тако одузимале уколико би било реч о радњи у извршном поступку, или о посебном облику бездржавинске залогe (*pignus sine possessione, hypotheca*⁶) када би предмет залогe остајао и у залогодавчевој својини⁷ и државини. Јасно је да би такав извршни поступак или наплата залогe могао да указује на нечије слабо имовно стање или чак инсолвентност. Инсолвентно физичко лице Гајевог времена, баш као и данас, није био пожељан сауговарач. Због недостатка јавности и јавне евиденције, какви су данас разни регистри привредних субјеката или земљишне књиге, у антици је било далеко теже сазнати право имовно стање сауговарача, него што је то данас. Тим пре је страх од његове инсолвентности био већи.⁸

Треба нагласити да тада није могао свако да има имовину, те оваква инјурија није могла бити учињена свима. По правилу све што чланови породице или робови стичу по било ком основу, то чине за свог оца породице. Лица која се налазе под очинском влашћу, као и жене које нису ни под чијом влашћу, могла су само изузетно да имају своју имовину, а робови то нису могли ни под каквим условима. Тако се чини да је деликт у првој линији могао да буде усмерен на патерфамилијаса.

О истим типовима инјурије говорио је у свом коментару преторског едикта и Улпијан, један од најзначајнијих познокласичних правника и једна од најутицајнијих личности царства у другој и трећој деценији трећег века⁹:

6 У римском праву се под тим термином подразумевала бездржавинска залога, а не залога на непокретностима, какав је случај у савременом праву.

7 Римско право је познавало и фидуцију, посебан облик залогe који је подразумевао да се на залогопримца пренесе својина, коју се он обавезује да врати залогодавцу, уколико обезбеђено потраживање буде испуњено. Како се фидуција не помиње у сачуваним деловима Јустинијанове кодификације, она није била ни реципирана у модерне грађанске законике.

8 Проблем инсолвентности физичког лица у правној историји се редовно појављивао после забране дужничког ропства. Наиме, пре тога је сваки дужник могао у крајњој линији да постане роб, те на тај начин изгуби слободу и на својој личности трпи последице своје презадужености. После забране продаје грађанина у ропство, он је без обзира на величину својих ненамирених дугова остајао лично слободан, а ненамирени повериоци би остајали ускраћени за цену за коју би дужник могао да се продао као роб. То је од кредитора свакако захтевало додатни опрез.

9 О Улпијану Tony Honoré, *Ulpian: Pioneer of Human Rights*, Oxford 2002.

*D.47.10.15.31-32.Ulpianus libro 77 ad edictum:31. Si quis bona alicuius vel rem unam per iniuriam occupaverit, iniuriarum actione tenetur. 32. Item si quis pignus proscrisperit venditurus, tamquam a me acceperit, infamandi mei causa, servius ait iniuriarum agi posse.*¹⁰

Сличан случај је поменут и у дванаестој књизи одговора последњег класичног правника Модестина¹¹:

*D.47.10.20.Modestinus libro 12 responsorum: Si iniuriae faciendae gratia seia domum absentis debitoris signasset sine auctoritate eius, qui concedendi ius potestatemve habuit, iniuriarum actionem intendi posse respondit.*¹²

Ту се ради о донекле сродном случају. Поверилац је запечатио кућу дужника, што је иначе део извршног поступка у коме се намирују дугови. Међутим, то је учињено „*sine auctoritate eius, qui concedendi ius potestatemve habuit*“, односно без одобрења надлежних магистрата, где се пре свега мисли на претора. Модестинов пример носи две специфичности. Прво, у улози повериоца се јавља жена. То значи да је почетком трећег века, када је Модестин стварао, еманципација жена отишла толико далеко, да је било могуће да жене имају сопствену имовину, иако је то за римско статусно право био изузетак. Друго, овде је поверилац одсутан, што значи да је ограничена његова могућност да се супротстави акту повериоца. Треба имати на уму да се у римском праву могло уговорати и са одсутним лицем. Иако тада није постојао општи концепт заступања, робови и лица под очинском влашћу су могла да уговарају за свог власника и патерфамилијаса. Тако је одсутно лице на начин описан у тексту могло да буде више погођено него присутно.

Гај је у коментару провинцијског едикта понудио и трећиоблик да деликта:

*D.47.10.19.Gaius libro 22 ad edictum provincial: Si creditor meus, cui paratus sum solvere, in iniuriam meam fideiussores meos interpellaverit, iniuriarum tenetur.*¹³

10 <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 7.6.2019. („31. Уколико неко узме туђа добра или једну ствар да би учинио инјурију, одговара по тужби за инјурију. 32. Тако уколико неко објави да ће продати ствар из залоге, као да ју је примио од мене, да би нанео штету мом угледу, Сервије каже да могу подићи тужбу из инјурије.“)

11 О Модестину Wolfgang Kunkel, *Die Römischen Juristen. Herkunft und soziale Stellung*, Köln Weimar Wien, 2001, 259-261.

12 <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 7.6.2019. („Одговорио је да, уколико је Сеја да би учинила инјурију, запечатила кућу одсутног дужника, без дозволе онога, коме је дато право и власт [да то чини], може се против ње подићи тужба из инјурије.“).

За разлику од симулирања наплате залоге или извршног поступка, ту се пословни углед дужника урушава обраћањем јемцу. На основу језичког тумачења текста се може закључити да се не ради о тобожњем, већ о стварном јемству. Међутим, јемац је од римских времена до данас супсидијаран дужник. Да би се од њега захтевала исплата, она прво треба да се покуша учинити од главног дужника. Тек уколико се утврди инсолвентност главног дужника, извршење се може захтевати од јемца. Тако наплата од јемца води закључку да је пасива главног дужника већа од активе.

2. Деликт

Осим директних или индиректних изношења чињеница о нечијој инсолвентности, деликт инјурије је могао бити учињен и клеветом, односно изношењем неистина о томе да је једно лице делинквент.

О томе је писао Улпијан у свом коментару едикта:

*D.47.10.15.13Ulpianus libro 77 ad edictum: Si quis astrologus vel qui aliquam illicitam divinationem pollicetur consultus aliquem furem dixisset, qui non erat, iniuriarum cum eo agi non potest, sed constitutiones eos tenent.*¹⁴

Текст разматра случај када се за неког неистинито каже да је *fur*. Та латинска реч се обично на српски преводи као „лопов“, а деликт који он чини (*furtum*) као „крађа“. Међутим, ти римски појмови су били шири од данашњих. *Furtum*јесте била крађа, али осим тога и оно што данас називамо утајом и проневером. Рећи за неког да је *fur*носило је озбиљну моралну дисквалификацију која је могла да штети угледу пословног човека.

Учиниолац је астролог или пророк, односно онај ко на натприродан начин сазнаје одређене ствари. Магија је била део римске свакодневице, а црна магија је била забрањивана царским конституцијама.

Интересантно да Улпијан негира употребу *actionis iniurarum*, иако делинквент не остаје некажњен. Он одговара у посебном кривичном поступку за клевету (*calumnia*), дело које је било ближе прописано цар-

13 <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 7.6.2019.(„Уколико се мој поверилац, коме се спремам да исплатим, обрати јемцима с намером да ми учини инјурију, одговара за инјурију.“).

14 <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 7.6.2019.(„Уколико неки упитани астролог или онај ко обавља другачија забрањена прорицања, за неког каже да је лопов, ко то није, не може бити тужен тужбом из инјурије, већ ће одговарати према [царским] конституцијама.“).

ским законодавством. Међутим, баш овај правник извештава и о различитим ставовима о том питању:

*D.47.10.15.29.Ulpianus libro 77 ad edictum: Si quis libello dato vel principi vel alio cui famam alienam insectatus fuerit, iniuriarum erit agendum: Papinianus ait.*¹⁵

Улпијанов учитељ Папинијан сматра да се може подићи тужба из инјурије уколико се против неког неосновано подигне тужба која штети туђем угледу. Није сасвим јасно да ли се ради о контраверзи позних класичара или о два различита случаја. Наиме, могуће је да су обојица сматрали да нема места тужби из инјурије уколико је за неког само речено да је лопов, али има ако се против њега подигне и тужба из крађе.

Сличним случајем се бавио и Павле¹⁶, Улпијанов и Папинијанов савременик и један од најутицајнијих римских правника на размеђи другог и трећег века. У свом коментару едикта он каже:

*D.47.10.18.pr. Paulus libro 55 ad edictum: Eum, qui nocentem infamavit, non esse bonum aequum ob eam rem condemnari: peccata enim nocentium nota esse et oportere et expedire.*¹⁷

Дакле, према Павловом мишљењу, места тужби за повреду части има само уколико је речена неистина. Он је мишљења да деликта и њихове учиниоце треба учинити познатима и да нема ничег лошег у томе да се нпр. за осуђеног лопова каже да је лопов.

3. Ропство

Ропство је институт стар колико и право и постојао је до дубоко у двадесети век. Роб у старом Риму није имао никаква права, већ је био њихов објект. Једна од последица таквог правног положаја је и немогућност имања имовине. Одрасли роб је могао да уговара, али не би имао чиме да одговара за преузете обавезе. Изузетно је господар могао да буде тужен за контрактне обавезе роба, али то само у одређеним случајевима. Рећи за неког ко учествује у правном промету да је роб, те да као такав не може да има имовину је тешка дисквалификација. О томе говоре Гај и Улпијан:

15 <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 7.6.2019. („Папинијан каже да се може тужити по основу инјурије уколико неко владару или другоме поднесе тужбу, која вређа туђу част.“).

16 О Павлу W. Kunkel, 244-245.

17 <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 7.6.2019. („Није правично да буде осуђен онај ко за учиниоца каже да је учинилац. Наиме, дела учиниоца треба да се знају и разгласе.“).

D.47.10.12. *Gaius libro 22 ad edictum provinciale: Si quis de libertate aliquem in servitutum petat, quem sciat liberum esse, neque id propter evictionem, ut eam sibi conservet, faciat: iniuriarum actione tenetur.*¹⁸

D.47.10.22. *Ulpianus libro primo ad edictum praetoris: Si liber pro fugitivo adprehensus erit, iniuriarum cum eo agit.*¹⁹

У оба случаја се повреда части чини актима којима се ставља до знања да је неко роб. Не треба заборавити да се су робови и слободни људи у то време облачили различито, те да се већ на основу одеће могао утврдити статус једног лица. Тим пре би тобожња повреда робовласничког морала била већа. Роб не само да би одбегао од свог господара, него би се претварао да је слободан човек, што не би указивало само на то да је инсолвентан сауговарач, већ и да је варалица.

III Стандард одговорности

Римски деликт инјурије могао се учинити само намерно. Без умишљаја, односно зле намере (*animus iniuriandi*) није се могло одговорати потужби из овог деликта.²⁰ Од овог правила су вероватно постојали неки изузеци²¹, али изледа да они нису били могући у случајевима који се у овом раду разматрају. Тако се у поменутих текстовима дело чини

„*per iniuriam*“²², „*infamandi causa*“²³, „*iniuriae faciendae gratia*“²⁴ или „*in iniuriam*“²⁵. Сви ти латински изрази означавају намеру да се учини инјурија, односно повреди нечија част.

18 <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 7.6.2019. („Уколико неко захтева као свог роба онога за кога зна да је слободан човек, а то не чини ради евикције, да би га задржао за себе, одговара по тужби за инјурију.“).

19 <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 7.6.2019. („Уколико слободан човек буде ухваћен тобоже као одбегли роб, може подићи тужбу из инјурије.“).

20 R. Maschke, 82-90; U. von Lübtow, 150-152; F. Raber, 107-171; R. Wittmann, 55-61; E. Pólay 1986, 168; M. Hagemann, 100-113; María José Bravo Bosch, *La injuria verbal colectiva*, Madrid, 2007, 122-158.

21 Andreja Katančević, “A tort protection of the ownership title to a slave”, *Possesio ac iura in re* (Eds. Maciej Mikula et al.), Krakow, 2011, 39-47.

22 D.47.10.15.31.

23 D.47.10.15.32.

24 D.47.10.20.

25 D.47.10.19.

IV Процена

Римско право је познавало неколико института везаних за противправно нанету штету. Контрактна и квазиконтрактна одговорност за штету је била везана за тужбе *bonae fidei*, којима је могла да се захтева њена надокнада. Деликтна одговорност за штету је конституисана увођењем деликата *damnum iniuria datum* трећев веку п. н. е. и *dolus* првом веку п. н. е. Римљани нису познавали концепт нематеријалне штете. Међутим, деликт инјурије који је водио плаћању казне која се одмеравала у сваком конкретном случају²⁶ се приближио ономе што се данас зове неимовинска штета. О томе како треба одмеравати суму коју учинилац треба да плати ономе коме је учињена инјурија остало је неколико сведочанстава.

Јаволен, правник који је радио у првој половини другог века н. е., пише у својим епистулама²⁷:

D.47.10.21. *Iavolenus libro nono epistularum: Iniuriarum aestimatio non ad id tempus, quo iudicatur, sed ad id, quo facta est, referri debet.*²⁸

Према његовом мишљењу, повреду угледа треба ценити према репутацији коју је оштећени имао у тренутку кад је повреда учињена, а не у тренутку процене. Тако је узета у обзир и могућност да се углед једног човека мења током времена, што не би требало да утиче на елементе за оцену суме коју је делинквент дужан да му плати.

Сачувано је и лепо сведочанство о томе ко је и како вршио процену у старијем тзв. приватном судском постуку. О томе Гај говори у свом уџбенику:

Institutiones Gaii 3.224-225: 224. Sed nunc alio iure utimur. permittitur enim nobis a praetore ipsis iniuriam aestimare, et iudex uel tanti condemnat, quanti nos aestimauerimus, uel minoris, prout illi uisum fuerit; sed cum atrocem iniuriam praetor aestimare solet, si simul constituerit, quantae pecuniae eo nomine fieri debeat uadimonium, hac ipsa quantitate taxamus formulam, et iudex, qui possit uel minoris damnare, plerumque tamen propter ipsius praetoris auctoritatem non audet minuere condemnationem. 225. Atrox autem iniuria aestimatur uel ex facto, uelut si quis ab aliquo uulneratus aut uerberatus fusti-

26 О увођењу процене Arrigo Diego Manfredini, „Quod edictum autem praetorum de aestimandis iniuriis“, *Praesidia libertatis* (Ed. F. Milazzo), Napoli, 1992, 65-95.

27 О Јаволену W. Kunkel, 138-140.

28 <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 7.6.2019. („Процена инјурија треба да се односи не на време када се суди, него на време када су учињене.“).

*busue caesus fuerit; uel ex loco, uelut si cui in theatro aut in foro iniuria facta sit; uel ex persona, uelut si magistratus iniuriam passus fuerit, uel senatori ab humili persona facta sit iniuria.*²⁹

У приватном судском поступку је правосудни магистрат, најчешће претор, организовао, односно одобраво или ускраћивао суђење. Пресуду је доносио судија кога изабери странке. Како Гај каже, уколико би учињена инјурија била лакша, тужилац би износио захтев, а судија одмеравао суму коју би досудио. Ако би инјурија била тежа, сам претор би утврђивао износ казне и остављао судији само да донесе одлуку о томе да ли је учинилац крив или не.

Међу тешким облицима деликта помиње се и онај „када магистрату или сенатору нанесе инјурију лице ниског друштвеног ранга.“ То значи да се тежина дела одређивала према личности делинквента и оштећеног. Наиме, равноправност људи је у правној историји прилично нов концепт. С друге стране, неједнакост се током већег дела историје узимала као природна и логична. Тако су римски правници веровали да достојанство различитих људи не заслужује подједнаку заштиту. То правило је додатно развијено у Јустинијановим Институцијама:

*I.4.4.7. ... nam secundum gradum dignitatis vitaeque honestatem crescit aut minuitur aestimatio iniuriae: qui gradus condemnationis et in servili persona non immerito servatur ... 9. ... aliter enim senatoris et parentis patronique, aliter extranei et humilis personae iniuria aestimatur. ...*³⁰

Тако је тежи облик деликта инјурије онај, који је неко учинио сенатору, свом оцу или свом патрону³¹, од оногкога би учинио осталим лицима. Тежина повреде части је неизоставно зависила од положаја и

29 <http://www.thelatinlibrary.com/gaius3.html>, 7.6.2019.(„224. Међутим, сада се примењују друга правила, јер је претор дозволио да сами проценимо инјурију, а судија ће или толико да досуди или мање, како нађе за сходно. Али, ако је нанета тешка инјурија, обично претор врши процену и када он утврди износ, за који је тужени обавезан да да *vadimonium*, овај ће ући у формулу и судија иако би ипак могао и на мање да осуди, најчешће се неће усудити да смањи износ у пресуди због преторовог ауторитета. 225. Инјурија се сматра тешком било на основу самог чина нпр. ако је неко рањен или је пребијен бичем или батином; било према месту, као када неко у позоришту или на форуму учини инјурију, било према личности, нпр. када магистрату или сенатору нанесе инјурију лице ниског друштвеног ранга.“ О. Станојевић (2009), 281.).

30 <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 7.6.2019.(„7. Наиме, висина процене се увећава или умањује према друштвеном рангу и поштењу. То се узима у обзир, не без разлога, и код робова ... 9. ... Тако се другачије процењује инјурија учињена сенатору, оцу или патрону, а другачије [она учињена] неком ван породице или ниског друштвеног ранга. ...“).

31 Слично D.47.10.7.2.

жртве и учиниоца и то како у сопственој породици, тако и у друштву.³² Интересантно је да и је неко могао да одговара и због повреде части роба, где би се тежина дела ценила према репутацији коју роб има.³³ То је занимљив случај из неколико разлога. Прво, не треба заборавити да је у Риму роб био не само својина власника, већ често и његов заступник, управник имања, трговине или заповедник трговачког брода. Лош глас који би пратио таквог роба, могао би донесе знатну штету његовом власнику. Друго, као тужилац не би могао да се појави увређени роб, већ само његов власник. То значи да не би задовољење могао да захтева онај коме је повређена част, већ онај коме је имовина могла бити умањена. Међутим, у сачуваним изворима нема помена о могућности да власник – тужилац захтева имовинско обештећење. Једино што би му било на располагању је тужба из инјурије за повреду части.

V Закључак

Међу мноштвом правних норми и института, римско право је прописивало и правила која би се примењивала у случају повреде пословног угледа физичких лица. Сачувани извори омогућавају увид у ту материју у распону од готово шест векова, од Сервија Сулпиција Руфа, до Јустинијана.

Облици такве увреде су били везани или за лажно или неосновано покретање наплате у извршном поступку, активирање јемства или залог, те неистиниту тврдњу да је неко роб, чиме би се имплицитно тврдило да је једно лице инсолвентно. Осим тога деликт се могао учинити и изношењем неистина да је неко делинквент, било у судском поступку или ван њега. Стандард одговорности је био умишљај, а осуда је гласила на казну која се одређивала у сваком конкретном случају, узимањем у обзир међусобни однос и друштвени ранг учиниоца и оштећеног. Углед роба се такође штитио на тај начин, али би тада активну легитимацију имао искључиво власник.

32 Слично D.47.10.17.13. и D.47.10.7.3.

33 Слично D.47.10.15.44.

Andreja KATANČEVIĆ, Phd

INJURY TO BUSINESS REPUTATION IN ROMAN LAW

Summary

In addition to many legal relationships which were regulated in detail, Roman law did not omit to regulate the protection of honour. The special delict of iniuria was aimed at protecting human honour and dignity. Among many ways to comit this delict, Roman lawyers mention the injury to someone's business reputation. This is the subject of this article.

The research shows that the types of this specific insult were connected with false or baseless initiation of enforcement procedure, use of surety or pledge, or falsely claiming that someone was a slave, which would all imply that someone is insolvent. Apart from this, the delict could be comitted by claiming that someone was a delinquent, whether in judicial proceedings or outside them. The standard of liability was intention and the condemnation was punishment assessed according to the circumstances of the case, taking into account the mutual relationship and the social status of victim and tortfeasor.

Applied methods are linguistic, systemic and historical interpretation of the Institutes of Gaius and the Institutes of Justinian, as well as of the fragments by Javolenus, Gaius, Ulpianus and Modestinus, which are preserved in the Digest.

Key words: *business reputation, Roman law, iniuria, contumelia, defamation.*